

ENKAPSULACE STARÉ SKLÁDKY SKALNÁ U CHEBU

Ing. František Dousek
Ing. Jindřich Řičica
Soletanche Česká republika

RESUMÉ: Encapsulation of old waste dump in Skalná near Cheb

Old dump of tar-phenolic wastes mixed with municipal waste was encapsulated by a containment of slurry cut-off wall and horizontal sealing. The remediation difficulty was caused by the deposit of fluid tars in open air lagoon. A supplementary investigation specified its genesis and volume. These results enabled appropriate design solution with interior lagoon containment carried out by special techniques. The general solution is a model remediation by geotechnical methods and as such it got „Environmental project of 1994 prize“.

1. ÚVOD

Sanace znečištění mají charakter stavebních prací nejenom z obecně-právního hlediska, což není vždy dostatečně respektováno. Zejména enkapsulační varianty vyžadují opravdové ovládnutí geotechnických postupů, založených na interakci s technologiemi speciálního zakládání staveb [1-6], a to komplexně od prvních návrhů, doprůzkumu až po realizaci, jak ilustruje následující případ.

Stará skládka nebezpečného odpadu vznikala od 30. let v jedinečné přírodní oblasti neda-leko Františkových Lázní, v chráněné akumulaci podzemních vod Chebská pánev. Do zatopené bývalé těžebny keramických surovin byly postupně ukládány odpadní fenolové kaly z výroby generátorového plynu a později dehtofenolové kaly. V letech 1973-89 zde navíc byly neuváženě uloženy komunální odpady o objemu více než 50 000 m³, které se promísily s odpadními dehty a dehtofenolovou vodou. Při postupném ukládání komunálního odpadu se vytvořilo v jižní části skládky ložisko odpadů silně prosycené dehtovým koncentrátem, které se projevilo vytvořením „dehtového jezírka“ na povrchu skládky, o rozloze cca 185 m² a odhadovaném objemu 600 m³. Tato stará skládka představovala výraznou ekologickou zátěž lokality, ohrožovala zdroje podzemní vody a v neposlední řadě obtěžovala okolí intenzivními výparry.

Podle analýzy rizika byla vybrána jako nejvhodnější enkapsulační varianta sanace, využívající převážně stavebních metod, s následujícími zásadami řešení:

- Zastavit šíření kontaminace uzavřením skládky do vnějšího geokontejnmentu, tj. využitím propojených horizontálních a vertikálních bariér, s nepropustností charakterizovanou technicky koeficientem filtrace v řádu $\times 10^{-9} \text{ m.s}^{-1}$.
- Imobilizovat ložisko tekuté fáze dehtového koncentrátu v odpadech jeho částečným odtěžením a vnitřní enkapsulací.
- Zrekultivovat povrch skládky, včetně zajištění odvětrání a odvedení srážkových vod.
- Zřídit monitorovací systém pro sledování následného znečištění podzemních vod v okolí enkapsulace a výdechu plynů drénovaných ze skládky.

2. SPECIFICKÉ GEOTECHNICKÉ PROBLÉMY A JEJICH ŘEŠENÍ

Technické řešení sanace skládky se muselo vypořádat, kromě rutinního provedení vnější enkapsulace, s několika specifickými problémy :

- Doplňkový inž.-geologický a hydrogeologický průzkum upřesnil tvar skládky (viz obr. 1), zejména její doposud nepředpokládaný lalok v západní části. Hlavně potvrdil hypotézu, že mrak znečištění v podzemní vodě postupuje vrstevnatým písčito-jílovitým prostředím rela-

tivně pomalu, takže lze technicky izolovat skládku bez náročné sanace okolí. Avšak údaje o tvaru a rozmístění ložiska dehtového koncentráту v jižní části skládky, zjišťované klasickými průzkumnými metodami (sondážemi), se ukázaly jako zcela nedostatečné.

- Požadavek na odstranění polotekutého dehtového koncentráту byl značně komplikován jak promísením dehtů s tuhým komunálním odpadem, tak i obtížným přístupem k samotnému ložisku, z důvodů značné nestability podloží v nejbližším okolí laguny.
- Nestabilita dehtového ložiska byla hlavním problémem při návrhu definitivního horizontálního zakrytí skládky.

2.1. Doprůzkum vnitřku skládkového tělesa

Velmi důležitým krokem celkového doprůzkumu bylo určení objemu a rozmístění dehtů ve skládce. Klasické průzkumné metody sondážemi ukázaly prostorově a hloubkově naprosto chaotický výskyt dehtů ve skládce, a to překvapivě i ve vzdálenosti 100 m od původního místa jejich ukládání. Potvrdilo se, že konvenční strukturálně-analytický přístup k průzkumu, založený na síti sondáží, nemůže sám o sobě dát potřebné výsledky. Je-li tento přístup adekvátní v rostlém horninovém prostředí, kde lze extrapolovat a vytvořit predikci na základě obecných přírodních zákonitostí, není tomu tak ve skládce, vytvořené neuspořádanou lidskou činností. Další zahušťování průzkumu nemusí vést rychle k lepším výsledkům, ale naopak pouze k záplavě obtížně interpretovatelných indiferentních dat. Navíc je obvykle drasticky omezeno rozpočtem, jako i v tomto případě. V takovýchto podmínkách nemusí jakkoli náročný konvenční průzkum objevit to jediné citlivé a nejdůležitější místo problému, na které ukáže prst dřívějšího svědka.

Pro spolehlivé upřesnění byl proto realizován zvláštní doprůzkum, založený na podrobném historickém zkoumání vzniku skládky, doplněný o vytváření fenomenologických modelů potenciálních procesů vznikajících v budované skládce v daném čase. Byla tedy použita metoda retrospektivní rekonstrukce geneze skládky, založená na archívních dokumentech, starých leteckých snímcích, vytěžování pohovorů s pamětníky, a na konzultacích s experty v oboru dehtů i skládkování. Podařilo se postupně vytvořit přiléhavý kvantitativní model produkce dehtových odpadů stanovující jejich objem ve skládce na cca 4.000 m³. Konečný model distribuce dehtů v prostoru skládky, zahrnující vlivy reologie jednotlivých frakcí a vlivy ukládání dalších odpadů, zejména zavedením efektu „diapirismu“ ložiska těžšího koncentráту v oblasti dehtového jezírka, se ukázal při provádění zásahu jako správný (viz obr. 2).

Výklad doprůzkumu tak upřesnil, že asi polovina z objemu dehtů je rozptýlena v důsledku plovoucí frakce po celé skládce, kde je ovšem saturována na odpady a nepřispívá podstatně ke stabilitním problémům. Podstatné množství zbylých těžkých dehtů zůstalo uloženo v jižním cípu, nejtěžší část o objemu cca 1300 m³ při dně, v hl. cca 8 m, lehčí část o objemu cca 600 m³ byla vytlačena na povrch - vše promícháno s rozmanitým odpadem. Upřesněné ložisko bylo dobrým podkladem pro podrobný návrh vnitřní enkapsulace.

2.2. Asanace dehtového ložiska - vnitřní bariéra

V nabídkovém projektu byl respektován požadavek selektivní extrakce části dehtů a jejich recyklace. Pro ověření realizovatelnosti návrhu extrakce byl uskutečněn v rámci doprůzkumu unikátní terénní technologický pokus. Ten prokázal realizovatelnost extrakce dehtů in situ, jejich ohříváním na manipulační teplotu 50 - 70 °C, separací, a čerpáním z hladiny jezírka. Rovněž byl odzkoušen transport a vlastní recyklace.

Později byla zachycena dříve neznámá kontaminace PCB, která původní záměr recyklace znemožnila. Také vliv teplotně nepříznivých podmínek jarního chladného období, určeného pro skutečnou realizaci prací, vedl následně v prováděcím projektu k nezbytné úpravě postupu. Po rozboru alternativ bylo proto rozhodnuto dobývat dehty z jezírka mechanicky těžením, i s částečnou příměsí odpadů, k další separaci a několikafázovému zneškodnění off-site.

Tato varianta však byla komplikována nestabilitou podloží v těsné blízkosti dehtového jezírka a tedy obtížným přístupem pro těžší těžební mechanismy. Okraje jezírka bylo nutno

zpevnit a připravit pracovní plochu pro těžký pásový bagr. Pro tyto účely byla využita vertikální stabilizační a těsnicí bariéra vnitřního geokontejnmentu, oddělující část s největším objemem nestabilních dehtů od zbytku skládky. Tím bylo umožněno potřebné odtěžení dehtů z jezírka, a to i při potřebném snížení hladiny podzemní vody. Hlavním cílem bariéry bylo vytvořit podmínky pro zřízení vnitřního příkrovu, zabránit nekontrolovaným přesunům zbylých vazkých dehtů pod vlivem zatížení definitivního zakrytí, a tím vyloučit následné deformace povrchu.

Ve skládce, vyplněné těmi nejrůznorodějšími odpady, od betonových panelů, přes kamna, pařezy, matrace až k mrtvé krávi, je jedinou použitelnou metodou na zřízení uzavírací bariéry trysková injektáž. Ta byla za takovýchto okolností aplikována v ČR poprvé. Maloprofilovými vrty bylo možno případné nevtatelné překážky obkročit, v daném případě však největší problémy činilo namotávání a vytahování uložených ocelových lan. Z provedených vrtů byly v materiálu skládky rotačně postupně vytryskány, směsí na bázi cementu, vysokotlakým paprskem 40 MPa, pilíře o průměru 1 m, zasahující v hloubce 9,3 m na 1 m pod dno skládky. Vzájemným částečným překrytím těles pilířů vznikla souvislá bariéra (viz obr. 2).

2.3 Vnitřní příkrov dehtové laguny

Nestabilita podloží v místě částečně odtěženého dehtového ložiska byla řešena výše zmiňovaným uzavřením vertikální bariérou, doplněným vnitřním roznášecím, stabilizačním příkrovem se speciální skladbou. Současně s postupným dotěžováním zůstatku dehtového koncentrátu probíhala in-situ solidifikace vrchní vrstvy směsi odpadů, promícháním s vhodnými hydraulickými přísadami, až do úplného uzavření ložiska. Dále byla provedena stabilizační výplňová a roznášecí plomba ze zásypu zpevněného inertního materiálu. Zásyp byl plošně rozprostírán za stálého kropení vodou a hutněn vibračním pěchem tak, aby byla vytvořena pevná únosná vrstva. Nakonec byl proveden vlastní krycí příkrov, tloušťky 1,2 m, ze sendvičového souvrství superlehkého betonu, vyztuženého geosítěmi (viz obr. 2).

3. OSTATNÍ PRÁCE

Současně s prováděním výše popsaných technicky specifických operací probíhaly ostatní neméně důležité stavební práce. Jedná se zejména o budování vnější vertikální bariéry z podzemních stěn ze speciální těsnicí směsi ECOSOL®, tl. 60 cm, vetknuté v hl. 9 - 17 m do vrstvy kompetentních vonšovských jíílů. Byla použita klasická, mnoho let aplikovaná a ověřená drapáková metoda. Stabilita rýhy byla při těžbě udržována pažicí suspenzí, která po ztuhnutí vytvořila těleso vlastní těsnicí stěny. Směs ECOSOL® [7] se vyznačuje, kromě vysoké nepropustnosti ($k_f \leq 10^{-9}$), i výbornou schopností vázat ionty škodlivých látek z vodního roztoku. Tato směs byla navržena v modifikaci odpovídající místním požadavkům a po mineralizaci v horninovém prostředí má neomezenou trvanlivost

Z materiálu vytěženého z rýhy podzemní stěny a promíchaného se směsí ECOSOL® byla vytvořena střešovitá zhutněná vyrovnávací vrstva na vnitřním povrchu skládky, sloužící jako doplňková krycí bariéra k vlastnímu horizontálnímu zakrytí skládky. Těsnicí vrstva byla vytvořena konvenčním způsobem z hutněných vrstev vynikající šarže místních vonšovských jíílů. Po zhotovení pokryvného souvrství a jeho osetí travou byla prakticky sanace v hlavním objemu ukončena.

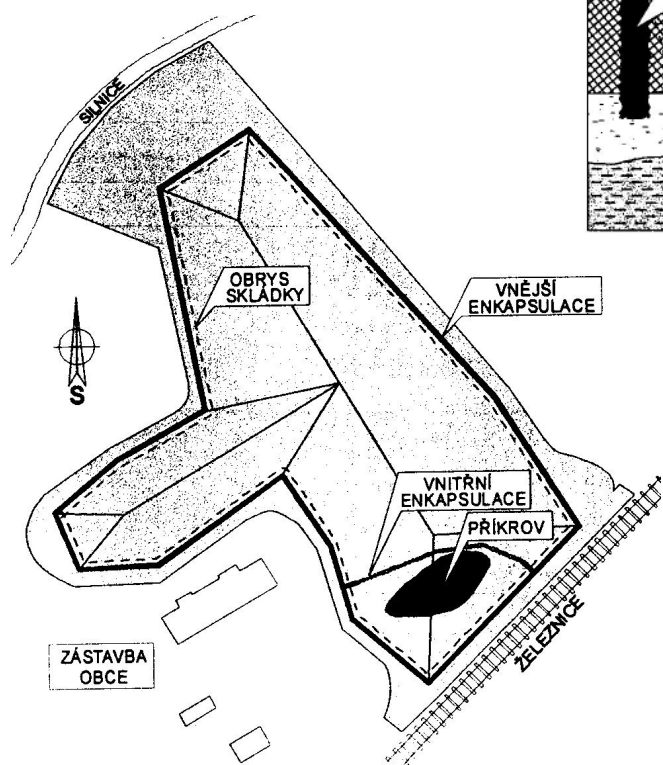
Paralelně s těmito hlavními pracemi probíhalo zřízení plynové drenáže, úprava a doplnění monitorovacích vrtů, drobné vodohospodářské konstrukce, jakož i průběžný monitoring podzemních vod a ovzduší. Následný monitoring podzemních vod a ovzduší potvrdil předchozí trendy z průběžného monitoringu při provádění a splnil předpoklady projektu

4. ZÁVĚR

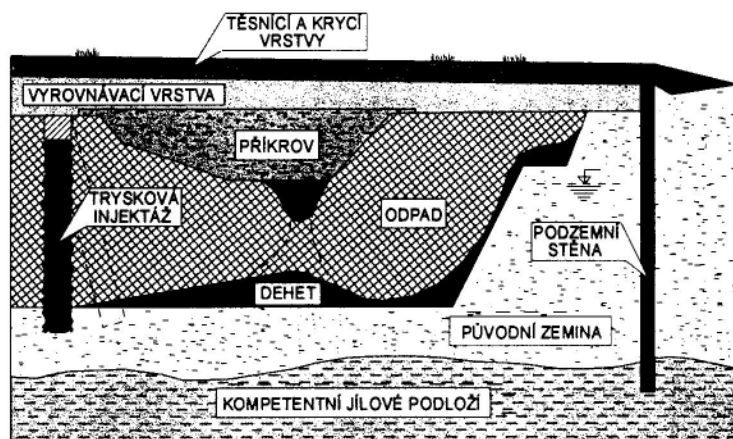
Asanace staré skládky Skalná není jen příkladem technicky, ekologicky a ekonomicky vhodného sanačního řešení pomocí enkapsulačních technologií. Je také zajímavou ukázkou řešení neobvyklých geotechnických problémů.

Literatura:

- [1] P.J.Barker : *Ground treatment techniques for the rehabilitation of polluted sites : recent case studies, conference Polluted & Marginal Land, England 1994*
- [2] J.M.Debats, J.Řičica, I.Terzijski : *Sanace skládky toxických odpadů v Tišicích, konference Zakládání staveb, Brno 1996*
- [3] G.Evers : *Practical solutions for the treatment of polluted groundwater, conference Vienna NATO CCMS, February 1998*
- [4] J.Řičica : *Asanace starých zátěží metodou uzavření na místě, Planeta I/1993*
- [5] J.Řičica : *Využití geotechnických metod a technologií pro ekologické sanace, konference Zakládání staveb, Brno 1994*
- [6] J.Řičica : *Volba izolační varianty sanačního zásahu, Odpady 8-9/1994*
- [7] J.Řičica : *Podzemní těsnící stěny - materiál výplně, seminář BIJO E'95, Sanace a rekultivace skládek a kontaminovaných objektů, 26.4.1995*

Obr. 1: Situace skládky Skalná u Chebu

Obr. 2: Řez skládkou v oblasti vnitřní enkapsulace